
I samband med en tvist angående vårdnad om barn anordnade socialförvaltningen s.k. samarbetsamtal. Fråga om den som hade lett samtalen kunde lämna synpunkter på vårdnadsfrågan i en skrivelse till domstolen efter en begäran av den ena parten

AA var tidigare gift med BB och de har barn tillsammans. Efter deras skilsmässa 1996 var vårdnaden om barnen gemensam. BB ansökte senare om ensam vårdnad om barnen och tingsrätten förordnade i det målet om att samarbetsamtal skulle äga rum mellan AA och BB. Samarbetsamtalen, vilka hölls av familjeterapeuten CC vid Maria-Gamla stans stadsdelsförvaltning i Stockholms kommun, ledde emellertid inte till enighet mellan parterna utan målet återupptogs. Förutom de fyra samtal som fördes inom ramen för de av tingsrätten beslutade samarbetsamtalen hade parterna ytterligare fem samtal hos CC. Vid förberedelse i Stockholms tingsrätt den 31 januari 2000 företedde BB:s ombud ett yttrande som CC den 27 januari 2000 hade skrivit på begäran av BB. I yttrandet redovisade CC vad som förekommit under samtalen.

I en anmälan till JO klagade AA på CC:s agerande att på begäran av BB skriva yttrandet. Han anförde att han anser att CC handlat på ett felaktigt sätt genom att yttra sig på det sätt som han gjort. Därutöver har han gjort gällande att CC brutit mot sin tystnadsplikt genom att i yttrandet redogöra för vad som förekommit under de samtal som parterna fört hos honom.

Anmälan remitterades till Maria-Gamla stans stadsdelsnämnd i Stockholms kommun för utredning och yttrande. Nämnden överlämnade som sitt remissvar ett av stadsdelsdirektören DD och tf chefen för barn- och ungdomsavdelningen EE upprättat tjänsteutlåtande, vari anfördes bl.a. följande.

Bakgrund

Samarbetsamtal erbjuds föräldrar som tvistar om vårdnad/umgänge (FB 6 kap. 18 §). Tingsrätten kan uppdra åt socialnämnd att föra sådana samtal. Socialtjänsten bedömer själv i vilken form samtalen skall ordnas samt omfattningen och inriktningen av samtalen, samt val av sekretessform – samtal under socialtjänstsekretess (7 kap. 4 § 1 st) eller familjerådgivningssekretess (7 kap. 4 § 2 st). I nu aktuellt ärende har samtalen förts under socialtjänstsekretess.

CC, familjeterapeut vid Barn- och ungdomsavdelningen, Maria Gamla stans stadsdelsförvaltning, har i en tvist om vårdnad m.m. fört dels frivilliga samtal (fem

gångar) med föräldrarna, dels samarbetsamtal på uppdrag av tingsrätten (fyra gånger). En redovisning av samarbetsamtalen har skickats till tingsrätten i september 1999. Det konstaterades att parterna inte kunnat enas och att fortsatta samtal har bedömts som meningslösa.

Inför en muntlig förhandling i tingsrätten i januari 2000 begärde BB förtydliganden och en bedömning av de samtal som genomförts. CC har i skrivelse till henne 2000-01-27 lämnat en samlad bedömning av de nio samtal han genomfört. Vid den muntliga förhandlingen begärde AA att skrivelsen skulle lämnas utan avseende, då CC yttrat sig till förmån för en part.

Den klagande AA anser vidare, att CC brutit mot tystnadsplikten. Den klagande anser att han fått veta, att det som sägs under samarbetsamtalen skulle stanna mellan de närvarande. CC redovisar, att han till föräldrarna klagat skillnaden mellan de fem frivilliga samtalen och de fyra samtalen som ägt rum på uppdrag av tingsrätten.

Förvaltningens synpunkter

Den klagande hänvisar i sin anmälan till ett beslut hos JO dnr 3280/1993. Följande avsnitt ur beslutet anser förvaltningen har relevans för detta ärende:

Familjerådgivningssekretess torde kunna gälla också för vad som förekommer vid samarbetsamtal vid socialförvaltningen, även om det inte bedrivs inom en självständig verksamhetsgren. När domstol förordnat om samarbetsamtal utan samband med begäran om vårdnadsutredning, torde samtalsledare därför inte utan vidare till domstolen få lämna redogörelse för vad som förekommit (se JO:s ämbetsberättelse 1994/95 s 506)
Vilken sekretess som gäller måste bedömas med hänsyn till bl a samtalens inriktning och syfte, formerna för samtalen och huruvida de kan ses som en del av eller ett led i annat ärende hos förvaltningen.

De samtal som förts inom stadsdelsförvaltningen har förts under socialtjänstsekretess. Förvaltningen har dock i sin redovisning till tingsrätten över begärda samtal varit ytterst restriktiv. CC har dock handlat felaktigt då han på begäran av BB skickat bedömningar direkt till henne och dessutom inkluderat samtliga nio samtal. Han skulle dels inte ha yttrat sig till förmån för den ena parten och dels ha skickat eventuella bedömningar endast på begäran av tingsrätten. Förvaltningen anser dock att även BB borde ha ställt sin begäran om förtydliganden direkt till tingsrätten.

CC har förklarat att tema och innehåll i de nio samtal han fört med BB och AA varit så lika, att han inte insåg att han redovisade något som inte låg inom ramen för de fyra samtalen begärda av rätten. Av de handlingar som föreligger i målet kan konstateras att samtliga berörda har barnens intresse och bästa för ögonen. Föräldrarna har haft svårigheter att komma till en gemensam ståndpunkt under samtalen, men har ändå enats kring beslut om t ex umgänge och boende för barnen. CC har skrivit sitt brev till BB mot bakgrunden att han ansett det viktigt att förhållanden som kommit i dagen under samtalen kunde få en lösning för att barnens situation inte skulle försämrats.

Förvaltningen anser sammanfattningsvis att fel av det slag som begåtts i detta ärende inte får förekomma och avser att se över rutiner för ärendehantering.

Förvaltningen kommer även att diskutera valet av sekretess med anledning av JO:s striktare bedömningar. Information och utbildning om bestämmelser om sekretess ska ske regelbundet.

AA gavs tillfälle att kommentera remissvaret.

JO hade tillgång till CC:s yttrande den 27 januari 2000.

I ett beslut den 18 januari 2001 anförde *JO André* följande.

Enligt 7 kap. 4 § första stycket sekretesslagen (1980:100), SekrL, gäller inom socialtjänsten sekretess för uppgift om enskilds personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon honom närstående lider men. I bestämmelsens andra stycke anges att sekretess gäller inom kommunal familjerådgivning för uppgift som enskild har lämnat i förtroende eller som har inhämtats i samband med rådgivningen. Denna senare bestämmelse innehåller inte något s.k. skaderekvisit. Den sekretess som gäller inom kommunal familjerådgivning är alltså starkare än den som eljest gäller inom socialtjänsten.

I förevarande ärende är bl.a. fråga om s.k. socialtjänstsekretess eller familjerådgivningssekretess gäller för uppgifter som lämnas i samband med samarbetsamtal. I ett beslut den 15 december 1994, dnr 3280-1993, uttalade JO bl.a. att frågan om ”vilken sekretess som gäller måste bedömas med hänsyn till bl.a. samtalens inriktning och syfte, formerna för samtalen och huruvida de kan ses som en del av eller ett led i annat ärende hos förvaltningen”. Frågan om sekretess vid samarbetsamtal har därefter varit föremål för vissa överväganden vid ändringar av socialtjänstlagen (1980:620), SoL. Regeringen uttalade därvid bl.a. följande i frågan (prop. 1997/98:7 s. 96 f.).

Samarbetsamtal är inriktade på barnet, inte vuxenrelationerna, och syftar i första hand till att skapa enighet i frågor om vårdnad och umgänge (se 6 kap. 18 § första stycket föräldrabalken och 12 a § första stycket socialtjänstlagen). Samarbetsamtalet fungerar närmast som ett led i en utredning eller innefattar en medling mellan parterna i praktiska frågor. Då föreligger inte samma behov av långtgående sekretess.

Regeringen anser mot bakgrund av det anförda att sekretessen även fortsättningsvis bör bero på samtalets karaktär (jfr JO:s uttalande i beslut den 15 december 1994, se betänkandet s. 135 f. /omnämnt ovan JO:s anm./). Har samtalet karaktär av familjerådgivning bör den strängare familjerådgivningssekretessen gälla, medan det i andra fall är tillräckligt med s.k. socialtjänstsekretess. Självfallet är det viktigt att det före samtalen klargörs vilken inriktning samtalen skall ha och vad som är syftet med dem. Det är också av vikt att föräldrarna informeras om att samtalens karaktär är avgörande för vilken sekretess som gäller.

Det kan således konstateras att för det fall det rör sig om renodlade samarbetsamtal och inte om familjerådgivning bör den vanliga socialtjänstsekretessen gälla för samtalen. Enligt nämnden har också de samarbetsamtal som AA och BB fört hos CC skett under sådan sekretess. Detsamma har enligt nämnden varit fallet såvitt avser de ytterligare fem samtal som AA och BB fört hos denne. Vad som kommit fram här ger mig inte anledning att dra någon annan slutsats.

Som angetts i de ovan redovisade förarbetsuttalandena är det emellertid av grundläggande betydelse att föräldrarna informeras om under vilken sekretess som samtalen förs. AA har i det avseendet gjort gällande att CC uppgett att ”det som sägs här stannar mellan dessa väggar”. Det har inte helt kunnat klarläggas vad som förevarit i denna del. Jag vill emellertid rent allmänt påminna om att det inte är acceptabelt att en tjänsteman utlovar att sekretess skall gälla om så inte är fallet. Lika klandervärt är det naturligtvis om en tjänsteman oriktigt utlovar ett strängare sekretesskydd än vad som är tillämpligt i den aktuella situationen.

Även om utredningen inte har gett belägg för att kritisera CC för att han utlämnat uppgifter i strid med bestämmelserna om familjerådgivningssekretess är hans handlande inte fritt från invändningar.

Socialnämnden har ett övergripande ansvar för att familjer och enskilda får råd, stöd och annat bistånd i den omfattning som de behöver, se 5 § socialtjänstlagen (1980:620), SoL. Nämnden har ett särskilt ansvar för att bistå föräldrar vid motsättningar dem emellan i frågor rörande vårdnad om och umgänge med barn, 12 a § SoL. Socialtjänsten skall i sådana fall, med utgångspunkt från barnets bästa, i första hand verka för att föräldrarna själva kan lösa tvistefrågorna. Vilka åtgärder som socialtjänsten skall vidta i olika situationer kan inte anges generellt utan får bedömas utifrån omständigheterna i det enskilda fallet.

Jag har tidigare haft anledning att uttala mig i frågor rörande såväl lagligheten som lämpligheten av att enskilda tjänstemän inom socialtjänsten utfärdar yttranden på begäran av enskild part att företes i mål och ärenden rörande vårdnad och umgänge med barn, se JO:s ämbetsberättelse 2000/01 s. 329 f. Jag anförde därvid bl.a. följande beträffande intyg av ifrågavarande slag.

I föräldrabalken finns regler om hur tingsrätten kan inhämta uppgifter från socialtjänsten innan domstolen fattar beslut om vårdnad eller umgänge. Det bör noteras att sådana yttranden till domstol som avges av socialnämnden, eller av en tjänsteman efter nämndens delegation, som huvudregel skall kommuniceras med föräldrarna innan det ges in till domstolen (se JO:s ämbetsberättelse 1995/96 s. 309 f. och 1996/97 s. 297 f.). Om det aktuella utlåtandet hade utgjort ett sådant yttrande hade det förelegat kommunikationsplikt. Skyldigheten att kommunicera yttranden har tillkommit för att bidra till en rättssäker handläggning.

Om en socialnämnd, när tvist föreligger i allmän domstol angående vårdnad eller umgänge med barn, får vetskap om förhållanden som kan vara av betydelse för prövningen kan nämnden underrätta domstolen härom även om domstolen inte har begärt något yttrande. Denna befogenhet torde kunna grundas på bestämmelsen i 42 § socialtjänstförordningen (1981:750), jfr JO:s beslut den 16 oktober 1997 i ärende 3825-1996. Möjligheten att avge ett sådant yttrande kan emellertid inte tillkomma varje enskild tjänsteman vid en förvaltning utan måste vara en uppgift för nämnden eller den tjänsteman till vilken nämnden delegerat uppgiften. För yttranden av nu aktuellt slag föreligger kommuniceringsskyldighet i samma utsträckning som för yttranden som avges med stöd av föräldrabalken på domstols begäran, se 54 § tredje stycket socialtjänstlagen (1980:620).

Möjligheten att avge yttranden till domstol tillkommer således inte varje enskild tjänsteman vid en förvaltning utan är en uppgift för nämnden eller den eller de tjänstemän till vilka nämnden delegerat uppgiften. Ett sådant yttrande skall också, i enlighet med 54 § tredje stycket SoL, kommuniceras med de berörda.

Såvitt framkommit föregicks upprättandet av CC:s yttrande inte av någon begäran från tingsrättens sida. I stället synes yttrandet ha tillkommit efter begäran från BB och det var också ställt till henne. Mot bakgrund av vad jag anförde om möjligheten för nämnden att självmant uppmärksamma domstolen på förhållanden som kan vara av betydelse för prövningen kan det knappast föreligga något skäl att avge yttranden av ifrågavarande slag till någon av parterna i målet.

Jag har vidare kunnat konstatera att yttrandet, såvitt framkommit, inte kommunicerats med AA och att han inte heller tillställdes någon kopia av det innan det ingavs och åberopades vid förberedelsen i tingsrätten.

Att förvaltningen handlat ”bakom ryggen” på AA måste rimligen ha gett honom skäl att betvivla dess opartiskhet. Mot bakgrund av de viktiga uppgifter som socialtjänsten har vid en konflikt som den aktuella är det angeläget att tjänstemännen handlar på ett sådant sätt att en part i ärendet inte har anledning att misstänka att någon av dem tar ovidkommande hänsyn eller inte är objektiv. CC:s agerande att utfärda yttrandet till BB utan att ha iakttagit de formella regler som gäller för yttranden av ifrågavarande slag innebar en uppenbar risk för att parterna eller någon av dem skulle förlora förtroendet för tjänstemännen vid förvaltningen. Detta kan ytterst leda till att förutsättningarna att, i det berörda barnets intresse, medverka till ett gott samarbetsklimat mellan föräldrarna äventyras.

Sammanfattningsvis anser jag således att CC inte borde ha avlåtit yttrandet i fråga. Jag har noterat att nämnden i sitt yttrande till JO haft synpunkter på CC:s agerande och funnit det felaktigt i flera avseenden. Nämnden har även förklarat att rutinerna skall ses över för ärenden av ifrågavarande slag. Jag förutsätter att nämnden vid den översynen beaktar vad jag har anfört ovan.